

Huaröds kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk
karaktäristik och bedömning
ANNA LINDQVIST – 2021-07-16

Huaröds kyrka

Degeberga-Everöds församling, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift
Huaröd 37:1, Huaröds socken, Kristianstads kommun, Skåne län

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Huaröd är en medeltida socken och omnämns 1488 i de skriftliga källorna som *Hwerödh*, i senare tid även som *Hufvaröd*. Huaröds kyrka är belägen på Linderödsåsen ca 3 mil sydväst om Kristianstad. Kyrkan och byn ligger i en kuperad dalgång med Mjöån och den äldre landsvägen gick strax väster om kyrkan. På lagaskifteskartan från 1831 är byn uppdelad i två områden, dels norr om kyrkan utefter landsvägen dels finns bebyggelse en bit söder om kyrkan. De större gårdarna låg huvudsakligen norr om kyrkan på ömse sidor om landsvägen. I byn har funnits poststation, bränneri, kvarnar och garveri.

Flygbild över Huaröds kyrkoanläggning från norr med den äldre vägsträckningen i mitten av bilden. Till vänster är den före detta prästgården belägen och till höger skolbyggnaderna, som fortfarande är i bruk. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2014.

Norr om kyrkan på vägens västra sida ligger en skolbyggnad som fortfarande är i bruk. På andra sidan landsvägen har en ny kyrkogård anlagts i början av 1900-talet och i byns norra del finns en före detta pest- och kolerakyrkogård. Den före detta prästgården gränsar mot kyrkogårdsmuren i nordost. Georg Karlin (1859-1939), grundare av Kulturen i Lund växte upp i prästgården, där hans far Lars Johansson blev kyrkoherde år 1868. Även den

internationellt kända modedesignern Katja Geiger var under många år bosatt i Huaröd. Huaröds församling utgjorde tidigare tillsammans med Svensköp ett eget pastorat.

Kyrkobyggnaden

Huaröds kyrka har en oklar byggnadshistoria, men den uppfördes sannolikt omkring 1200 med långhus och lägre rakslutet kor och eventuellt ett torn i väster. Under senmedeltiden uppfördes ett vapenhus vid sydingången och troligen valvslogs kyrkan.

1687 fick kyrkan en ny predikstol och under 1600-talet försågs kyrkan även med en altaruppsats, av vilken den senare numer finns på Kulturen i Lund.

1784 tillbyggdes en korsarm eller nykyrka vid långhusets norra sida.

1859 utfördes en omfattande ombyggnad av kyrkan efter ritningar av arkitekt Ludvig Hedin. Ludvig Hedin (1826–1917) var stadsarkitekt i Stockholm, men har även utfört ritningar till ett stort antal kyrkor under sin tid på Överintendentsämbetet. I Huaröds kyrka revs långhusets murar samt vapenhuset mot söder och en ny större korsarm uppfördes. I väster uppfördes ett torn och en fristående klockstapel på kyrkogården revs.

1883 utfördes nästa större ombyggnad, då tornet i väster revs och långhuset förlängdes åt väster och ett nytt torn uppfördes. Delar av det medeltida murverket återanvändes i de nya murarna. Även dessa förändringar utfördes efter ritningar utförda av arkitekt Ludvig Hedin. Sannolikt förändrades även interiören samtidigt med innertak av pärlspontpanel samt schablonmålning.

Foto: Henrik Alm, 1926. Bilden är hämtad från Riksantikvarieämbetets bilddatabas Kulturmiljöbild.

1930 utfördes en interiör renovering under ledning av domkyrkoarkitekt Eiler Graebe, då bl. a interiörens dekormåleri avlägsnades.

1951–1954 utfördes en omfattande ombyggnad framför allt av kyrkans interiör efter ritningar av Eiler Graebe. Exteriört belades taken med rött enkupigt tegel. Nya kopplade fönsterbågar tillkom, tornets ljudöppningar försågs med nya luckor, med undantag mot öster. Invändigt sänktes golvnivån och kyrkan fick delvis nytt tegelgolv, korets golv fick kalkstensplattor. Samtidigt utfördes byggnadsarkeologiska undersökningar. Korsarmarnas portar sänktes och överljusfönstren byggdes om. Långhusets och korsarmarnas innertak av pärlspontpanel ersattes i långhuset av ett nytt innertak och i korsarmarna sänktes taken, som bärs av pelare murade av rött tegel. Läktaren revs, sakristia anordnades i norra korsarmen och prästingången på korets östra sida murades igen. Den östra väggen försågs med en muralmålning av Pär Siegård och nytt altare och altarring tillkom. Bänkarna ombyggdes och predikstolen försågs med ny trappa.

1964 kläddes torntaket med kopparplåt.

1979 putslagades och avfärgades fasaderna. I samband med arbetena upptäcktes att kyrkans slätputsade partier tidigare varit polykromt målade. 1988 utfördes bland annat en invändig ommålning under ledning av arkitekt Torsten Leon-Nilsson och nya textilskåp tillkom i södra korsarmen.

2001 utfördes en utvändig renovering under ledning av arkitekt Hans Ponnert. 2006 utfördes en invändig renovering under ledning av samma arkitekt. 2015 renoverades tegeltaket.

Exteriör

Huaröds kyrka är orienterad i öst-västlig riktning med rakslutet kor i öster, korsarmar i norr och söder samt torn i väster.

Kyrkan är uppförd av gråsten och tegel med spritputsade fasader med slätputsade omfattningar och dekorativa lister, avfärgade i vitt. Korsarmarna och tornet har dekorativa blindingar i form av ett slätputsat kors i gavelröstena och tornet har även slätputsade dekorativa listverk med året 1883 över porten i väster. Kor och norra korsarmen saknar i

princip sockel, medan tillbyggnaden mot väster och den södra korsarmen har en hög spritputsad sockel. Kyrkan täcks av ett sadeltak belagt med rött enkupigt tegel och tornspiran är täckt av kopparplåt.

De rundbågiga fönsteröppningarna är försedda med gråmålade spröjsade träbågar med antikglas i de yttre bågar och solbänkar av tegel, varav en del är äldre och några sannolikt kompletterade 1951–1954. Enligt uppgift nygjordes bågar vid renoveringen 1951–1954 och placerade i befintliga äldre karmar. På tornets västra sida finns ett rundbågigt järnfönster med ett yttre skyddsglas, troligen från 1951–1954. På korsarmarnas gavelrösten finns även mindre rundbågiga fönsteröppningar.

Kyrkans huvudingång är via tornet i väster, men ingångar finns även på korsarmarnas södra och norra sidor. Porten i väster härstammar från tornets nybyggnad 1883 med gråmålade spegeldörrar och ett överljusfönster med rundbågiga spröjs med gultonat antikglas. Ljudöppningarna täcks i norr, väster och söder av jalusiluckor, medan de östra är försedda med äldre luckor. Porten på den södra korsarmens södra sida nås via en granittrappa med fyra steg, medan den på norra korsarmen ligger i marknivå. De gråmålade dörrbladen utgörs av enkla ofilerade spegeldörrar med ett överljusfönster med gultonat antikglas. Över den norra porten finns en gjutjärnstavla med texten G III JOH: C: LIEBERATA, PASTOR ECCLESIAE, ANNO 1784.

Interiör

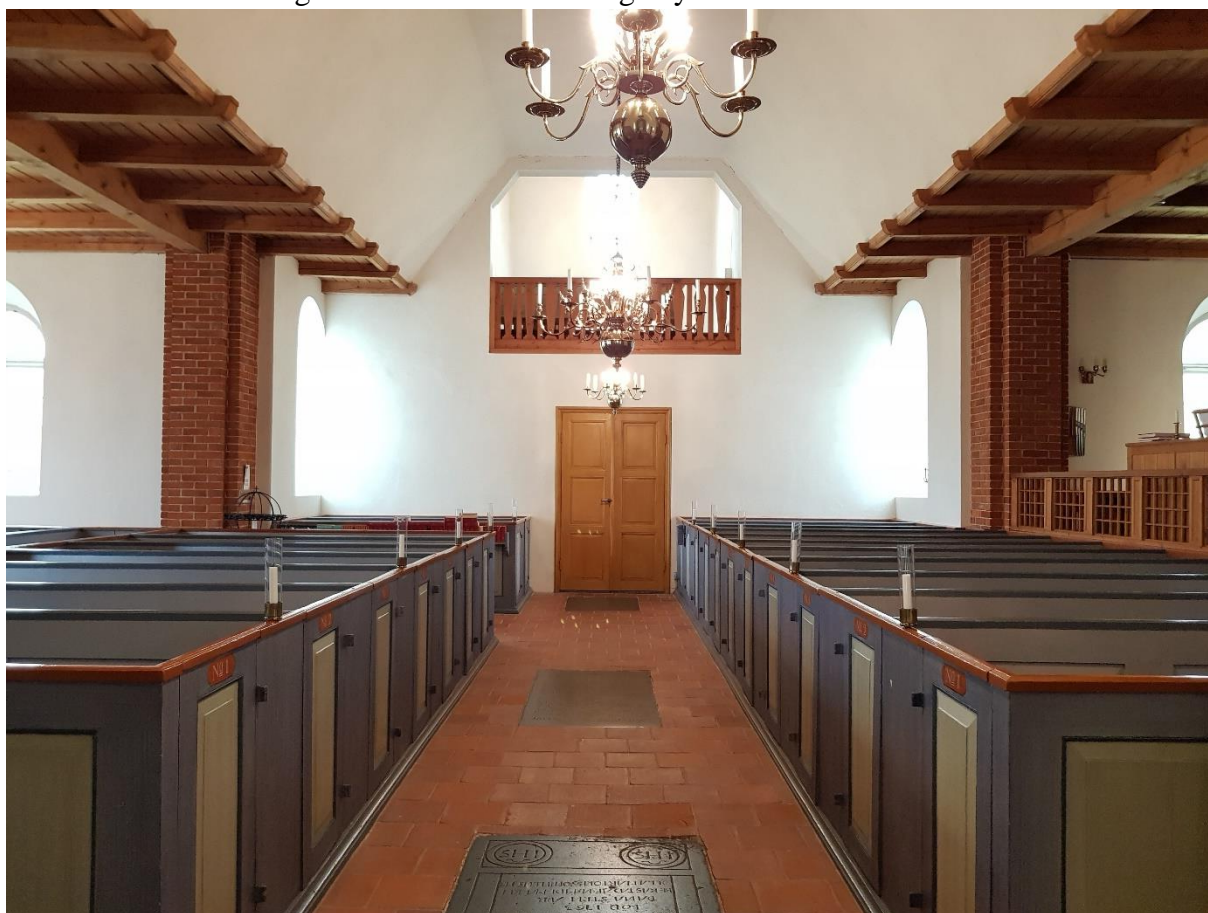
Kyrkorummet består av långhus, kor och södra korsarmen.

Vapenhuset är beläget i tornets bottenvåning med ett golv av handslagna kvadratiska röda tegelplattor. Väggarna är vitputsade och det plana taket består av en ohyvlad furupanel. Ytterportarna i väster är på insidan klädda med släta skivor målade i en enkel träimitationsmålning. På södra sidan går en furutrappa med dekorsågat räcke från 1951–1954 till en läktare i tornets andra våning. Mot långhuset i öster leder dubbeldörrar från 1951–1954, målade i en enkel träimitationsmålning.

Långhusets golv täcks, liksom vapenhuset, av handslagna röda kvadratiska tegelplattor. Väggarna är putsade och avfärgade i vitt, mot korsarmarnas öppningar finns murade tegelpelare. Det vitputsade innertaket är sedan ombyggnaden 1951–1954 indelat som ett tredingstak. De kopplade fönsterbågarna har en hel glasad innerbåge. I väster finns orgelläktaren som är inrymd i tornets första våning med en öppning försett med figursågat fururäcke mot långhuset. I kyrkans golv finns ett flertal gravhällar av mörkgrå kalksten nedlagda.

Korets golv ligger ett steg högre än långhusets golv och täcks av kalkstensplattor. Väggarna i söder och norr är putsade och avfärgade i en bruten vit ton och taket täcks av ett vitputsat trätunnvalv. Fönsterbågarna är i likhet med övriga kyrkan.

Den *södra korsarmen* utgör en del av långhuset och har sedan ombyggnaden 1951–1954 ett plant undertak som bärs upp av bjälkar och klätt med furupanel. I den södra delen finns sedan 1988 textilskåp. Den norra korsarmens östra del avskiljs sedan 1951–1954 via en vägg och den västra delen utgörs av orgelläktaren.

Sakristian är sedan 1951–1954 inrymd i den norra korsarmens östra del. Den nås via en dörr av ek från långhuset och via en tambur innanför korsarmens norra port. Ytskikten är i likhet med övriga kyrkan. Från förstugan finns även dörrar till olika förråd samt till orgelläktaren som är inrymd i korsarmens västra del. Orgelläktaren täcks av en nålfiltsmatta och avskiljs från långhuset med ett fururäcke.

Tornets andra våning utgörs av en läktare och nås via en trappa på vapenhusets södra sida. Mot öster finns en större öppning mot kyrkorummet med ett fururäcke. Golvet utgörs av smala furubrädor och taket täcks av furupanel. På läktaren finns fem öppna bänkar. Tornets övre våningar nås via en lucka i takets nordvästra hörn. Vindarna över långhus, kor och korsarmar nås via en utvändig lucka på långhusets sydvästra gavel. I takstolskonstruktionen ingår äldre återanvänt ekvirke. Över korsarmarnas undertak från 1951–1954 finns pärlspontspanelen från 1800-talet bevarat.

Inredning och inventarier

Altaret är murat och klätt med tunna stenslivor och tillkom 1951–1954.

På korets östra vägg finns en arkitekturbunden muralmålning utförd 1953 av konstnären Pär Siegård med hjälp av konstnären Nils Möller föreställande Uppståndelsen. Målaren och grafikern Pär Siegård (1887–1961) har varit en av Skånes mest anlitade monumentalmålare och har utfört fresker i ett flertal kyrkor.

Altarringen, från 1951–1954, är rak med ett genombrutet smidesräcke samt överliggare av ek.

Dopfunten är placerad i korets nordvästra del och är tillverkad av sandsten på 1200-talet. Cuppan har en dekorativ reliefdekor i form av en rundstavlist. Dopfunten är kraftigt anfränt och har sannolikt stått utomhus i någon period.

Predikstolen i barock är placerad på långhusets södra sida med uppgång från öster. Den är daterad till 1687 och den fyrsidiga korgens speglar har skurna gammaltestamentliga scener i

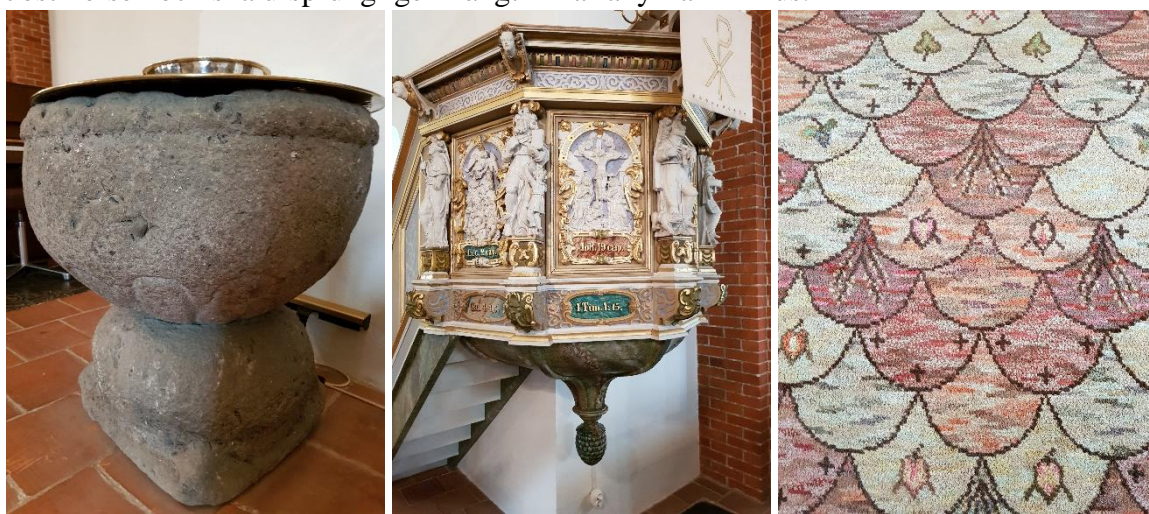
relief, vilka avskiljs av snidade figurer framställande de fyra evangelisterna. Den är målad i ljusa kulörer med förgyllning i likhet med målningen på predikstolen i Östra Sönnarslövs kyrka. Trappan tillkom vid renoveringen 1951–1954.

Bänkinredningen är sluten och indelad i fyra kvarter och ansluter mot långhusets väggar med en bröstningspanel. Bänkarna i den södra korsarmen är vända mot mittgången.

Bänkinredningen härstammar sannolikt från 1800-talet och har bevarade äldre gångjärn, men ombyggdes i samband med renoveringen 1951–1954. De är utvändigt målade i en blå kulör.

Orgelverket är byggt 1952 av A Mårtenssons Orgelfabrik AB i Lund. Fasaden är utförd av furu efter ritningar utförda av Eiler Graebe.

Kyrkan har två *klockor*. Storklockan är gjuten 1665. Lillklockan är gjuten 1511 i Malmö av Jost Persen och ska ursprungligen hänga i Mariakyrkan i Åhus.

Bland övriga kyrkans övriga inventarier bör altarmattan i flossateknik nämnas, vilken enligt uppgift är utförd 1938. I bårhuset förvaras, enligt uppgift, även ett ljudtak som har använts tillsammans med predikstolen.

Kyrkogård

Huvudingången till kyrkan och den äldre kyrkogården är genom en öppning i väster som saknar grindar. Kyrkogården omges av en kallmurad gråstensmur i norr, öster och söder, medan den är lagd med huggna granitstenar mot landsvägen i väster. I nordöstra hörnet leder en äldre smidesgrind mot den före detta prästgården samt i sydväst en grind mot bårhuset och parkeringen. Kyrkogården är till största delen gräsbevuxen med några äldre gravvårdar framför allt på den östra delen. Mot norr finns högväxta kastanjetråd.

År 1915 anlades en ny kyrkogård väster om vägen. Dess huvudingång ligger mitt emot kyrkans västportal och nås genom smidesgrindar. Den omges av låga häckar och en trädrad med björkar och är till största delen gräsbevuxen med rätlinjiga grusade gångar. En utvidgning mot väster och söder genomfördes 1984. I byns norra del finns en pest- eller kolerakyrkogård, som finns angiven från en lantmäteriakt 1836 och som nu utgör den sydvästra delen av en senare anlagd begravningsplats.

På lagaskifteskartan över Huaröd 1831 är den fristående klockstapeln markerad vid kyrkans södra sida och i byns norra del syns pest- och kolerakyrkogården.

Flygbild över Huaröds kyrkoanläggning från väster med den nyare kyrkogården, som anlades 1915 i förgrunden. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2014.

Byggnader på kyrkogården

Ett bårhus uppfördes 1948 sydväst om kyrkan efter ritningar utförda av länsarkitekt Manne Carlman. Det har vitputsade fasader med portar mot väster och täcks av ett sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Kulturhistorisk karaktärisering av Huaröds kyrkoanläggning

Huaröds kyrka utgör tillsammans med den äldre och den nyare kyrkogården, landsvägen, skolan och den före detta prästgårdstomten en kulturhistorisk intressant miljö. Den äldre kyrkogården har en ålderdomlig karaktär med den kallmurade muren, smidesgrindar och enstaka gravvårdar tillsammans med de högväxta träden. Skolbyggnaderna, som fortfarande är i bruk, bidrar starkt till den historiska kontinuiteten. Kulturens grundare Georg Karlins uppväxt i prästgården och koppling till socknen bidrar till att även ge kyrkomiljön ett personhistoriskt värde.

Huaröds kyrka är en god representant för de kyrkorna som om- och tillbyggdes under 1700- och 1800-talen med anledning av socknens befolkningsökning, men även av nya liturgiska idéer. De medeltida murarna finns bevarade i koret, men det finns också medeltida byggnadsmaterial som återanvänts i takstolskonstruktionen och i murarna, vilka utgör en viktig källa till kunskap om kyrkans medeltida byggnadsepok. Från den medeltida byggnadsfasen härrör även dopfunten.

Kyrkorummet karaktäriseras helt av den ombyggnad som skedde 1951–1954 efter ritningar av domkyrkoarkitekten Eiler Graebe, då en modernistiskt interiör skapades i den äldre kyrkobyggnaden. Pär Siegårds muralmålning har stora konsthistoriska värden och utgör tillsammans med altarringen och kormattan en väl sammanhållen modernistiskt interiör. Bland kyrkans inventarier och fast inredning bör även predikstolen, gravhällarna och kyrkklockorna nämnas.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Äldre medeltida byggnadsmaterial har återanvänts i takkonstruktionen och i murarna, vilket bör observeras vid framtida renoveringar.
- Interiören har tidigare haft schablonmålningar från 1800-talets slut och det kan finnas spår av dessa under nuvarande puts- och färglager.
- Pär Siegårds fresk utgör en av hans monumentala muralmålningar och bör hanteras varsamt.

Skydd med mera

Huaröds kyrka och kyrkogårdar är skyddade enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Kyrkan och kyrkogården är belägna inom det fasta fornlämningsområdet *Huaröds bytomt*, Huaröd 28:1 och pest- och kolerakyrkogården, Huaröd 1:1, är klassad som övrig kulturhistorisk lämning och skyddas enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

- Andersson, Hans, Anglert, Mats, *By, huvudgård och kyrka*. Studier i Ystadsområdets medeltid. 1989.
- Andersson, T, Lindbom, G, Ranta, H. *50 kyrkor i nordöstra Skåne*. Regionmuseet Kristianstad 2012.
- Bauman, K. och Hallberg, G. (red) *Skånska kyrkor*. Skånes Hembygdsförbund Årsbok 1997.
- Dahlberg, M (red.) *Skåne – landskapets kyrkor*. Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet 2015.
- Dahlberg, M. Franzén, K. (red) *Sockenkyrkorna*. Kulturarv och bebyggelsehistoria. Riksantikvarieämbetet 2008.
- Huaröds kyrka, *Takreovering*. Antikvarisk medverkan. Linn Ljunggren, Regionmuseet Kristianstad. Rapport 2015:42.
- Länsstyrelsen Skåne. *Samhällsplanering & kulturmiljö. Kulturmiljöprogram*. Särskilt värdefulla kulturmiljöer i Skåne.
- Malmström, Krister. *Kyrkornas arkitekter*. Förteckning över kyrkoarkitekter verksamma inom Svenska kyrkan 1860–1930. Raä 1991.
- Mårtensson, A.W. (red) *Attraktiv kulturbygd: på upptäcktsfärd i Kristianstads kommun*, Kristianstad 1994.
- Underhållsplan för Huaröds kyrka*, Ponnert Arkitekter AB, 2006-12-06.

Lantmäteriet - Historiska kartor

Riksantikvarieämbetet – FMIS Fornsök, Kulturmiljöbild, Riksintressen för kulturmiljövården.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2019-10-24

Fältinventering, foto och rapportsammanställning: Anna Lindqvist, byggnadsantikvarie

Kulturhistorisk karaktäristik och rekommendationer: Anna Lindqvist, efter samråd med

Degeberga-Everöds församling

Färdigställd: Remissrapport 2020-06-15, 2021-07-16

Sammanfattning till BeBR

Stomme: Murverk – Gråsten

Fasadmaterial: Puts- spritputs, slätputs

Fasadkulör: Vit

Takform: Sadeltak, Torntak

Taktäckningsmaterial: Tegel – rött, enkupigt. Plåt - kopparplåt

Antal våningar: 1

Byggnadsdel: Kor - öster, Korsarmar – söder och norr, Torn -väster